

EGAN

SUPLEMENTO DE LITERATURA DEL BOLETIN
DE LA REAL SOCIEDAD VASCONGADA DE AMIGOS DEL PAIS

Dirección y Redacción: A. Arrúe, A. Irigaray y L. Michelena

Redacción: SEMINARIO URQUIJO DE FILOLOGIA VASCA
Palacio de la Diputación de Guipúzcoa - SAN SEBASTIAN

II Epoca

Vol. XX

Julio-Diciembre, 1962

G U R E - A I T A

*Ignazio Maria Etxaide-Lizasoain Euskaltzainburu
eta Gipuzkoa'ko Telefonu-buruaren oroiz eta gorazarrez.*

Mehe eta zorrotza zen, gorputzez bezala izpirituz ere.

Guri, bere aurroi, apika, zorrotzegia iruditzen zitzaigun. Bere seme-alabok, nolabait esateko, espartar-kutsudun aziera jaso baigenduen. Baiñan bere buruarekin ere etzuen beste neurririk ezagutzen. Zorroztasuna maite baitzuen beretzat, eta bere buruari opa ziona —esakun zaharraren arabera— besteei opa izaten zillegi zitzaion.

Gizon zen, itz onen otsak aditzera ematen duen gogortasunean, eta ziur naiz bere burdiñezko izpirituarentzat ezer gutxi zekiokela mingarriagorik bere aziaren frutuak lanerako eta bertuterako aul eta txepel ikustea baiño. Egia esan, zernaitarako belaxkak nabaitzen ginduen —gure azialdiari begira zerion batez ere uste onek—, berak ain menderatu zuen sakrifizio gogo orren utsean, alegia. Giñan baiño kementsuago nai ginduzkean berak erakutsitako bideetan.

Osotasun dotriña maite zuen —integrismua, alegia— eta erdi-ipurdi egindako gauzak arbuiagarri zitzaizkion. Gure elizarako jaiera urriaz makiñabat aldiz entzun genion tristekiro, noski, baiñan bere barruak sentitzen zuena, oi zuenez, kanporatu gabe: “Epelak somatzen zaitutet eta epela, nolabait ere, arbuiagarriago zaio Jaungoikoa'ri otza baiño”. Estudiorako gure griña exkaxaz —batez ere nireaz— beti kezkatan egon oi zen. Iñork bere semetan —estudio-zaleenak ere— etzuen bere burdiñezko borondate ori agertu. Azteraldi garaiak etorri eta gau guztia —egunaren ondoren—, goizeko bostak

edo seirak arte, kafe-katillukadaz ernaiturik, nork euki zuen berak bezala burua liburuei itsasita, begi lotiei erraigabeko gudu egiñaz?

Berak atxeman zuen bertutearen erpiñean ikusi nai ginduzkean, irmo, sendo, zalantzarik egiteke, su ta gar beti aurrera begira. Baiñan bere bertute indarra erraldoi batena zen eta guk ez sentitzen kemenik aski gure baitan aitaren urratsei jarraiki joateko. Kristo bere iru apostolu bereziakin Getsemani'ko baratzen iduri genduen, iñolaz ere. "Izan gogorrak zuen buruekin —esan nai zigun bere erakuspidearekin— bertutean iraun dezazuten". Baiñan gu, otoitzaldi labur eta epel baten ondoren, begimiñak menderaturik lozorro erortzen giñan.

LANA!, ona bere deboziozko santua arnasak iraun zion artean. Langilleak nun-nai ba-dira, pentsatuko du norbaitek. Baiñan ez ainbat lanaren amodioz, diruaren amodioz baizik eta ezta ere zernai lanetarako prest daudenak.

Ogibidez injinadore zen eta telefonuko bereizkuntzari emana batez ere. Ezta, beraz, arritzekoa, nortasunik aundiena alderdi onek ematea eta alor ontan edukitzea zabalduena ain merezia zuen jakintsu fama. Baiñan beste milla eginkizunetan ere saiatu zen gure aita. Musikazale aundia ez-ezik —musika klasikua esan nai dut eta onen

baitan Wagner zuen begiko— musikagille ere izan baitzen. Euskal-gramatikako soroak ere maitekiro urratu zituen, batez ere aditzaren barrutian. Euskeraz gaiñera, frantses, ingeles eta latîña batez ere etzituen bazterrean uzten arigai bezala.

Albistaritzari —periodismuari, alegia— Espaiñ'ko guda arte eten-gabe ekin zion, berak itxu-itxuan sinisten zuen osotasun —integrismu— dotriñaren alde. Folletu edo liburuxketan ere lan oni eman zitzaion, gaztezaroan batez ere. Gerora, Donostia'ko "La Cruz" aste-rokoan uts egiteke idazten zuen Eliza Katolikoaren morala eta esku-bideak defendituz eskuarki, baiñan baita beste zernai gaietan ere.

Bere integrista fedea —euskal-amodioarekin pare— azken arte irauñ zion. Zahartzaroan entzun genion esaten: "Noizpait alderdi integrista berpiztu ba'ledi —Jaungoikoa'ri ala nai dakiola—, zalan-tzarik egiteke alderdikidetuko nintzake berriz ere". Gure aita sako-netik ezagutzen zutenentzat eztaukate mirarik itz oek, integristarik integristena baiño integristagoa izan baitzen bizi zen artean.

Baiñan esan dugu zernai lanetarako beti prest zegoela gure aita. Etxean argizalerik etzen bear an-emengo uskeria eta uskeri t'erdiak konpontzeko. Etzuen lotsarik ere baserriar bat bezala atxurrean ari-tzeko. Makiña bat aldiz ikusi izan dugu —nola ez ikusi geu lagun-tzaille aritzen baigiñan otarra bizkarrean artuta!—, Agiña'ko "Ga-lardi-Azpi" deritzan bere baserrian, erretenak egiten, iturriak arkitzen eta mendi egaletan bideak egiten ain maite zituen erle eultzetarañño erosotasunean joateko. Eta erleok, iñoren ardurapean utzi gabe, berak zaitzen zituen uda ta negu, galdu etzitezen. Baiñan azkenerako galdu ziren, ain maite zituen erletxuok euren gixa utzi bear izan baitziten zahartzaroaren ezinbesteko aginduz, eta aien txillar-ezti gozo-sendoa jateko alkarren leian genbiltzan bederatziz seme-alabok ez giñan kapaz izan erletxuai irauñ-azteko.

Beste gogorapen bat, ene mutiko-aldian guztiz naturala iruditzen zitzaidana eta orain miresten nauena, bere maillako iñor ezpailitzake kapaz ortarako, ene aita bere automobilaren azpian sartuta ikustea da, burutik oiñetara koipez eginda mekanikurik trebeenaren lanak egiten. Onela zen gure aita GIZON. Intelektual bat izanik, bere burua esku-lan bajuetara makurtzeko lotsarik etzuen, bai-baitzekien, gor-putza zenbat eta geiago makurtu, izpiritua orduan eta geiago altxa-tzen dela.

Lana izan zen gure aitaren bizio bakarra. Arritzekoa dena nola iritxi zitekean ainbeste lan klasetara eta ain desberdiñetara. Matema-tiketako problemarik gaitzenak atxurrarekin trukutzen zekienaren-tzat —eta ez gero jolas atxurketan, izerdi patsetan baizik— etzegoen lan desegokirik. Lanean zuen bere izpirituak atsegin eta atsedan.

Lanari nolako beroz eta zalez ekiten zion oar zaitezten, bere gazetako gertakizuntxo bat kontatzea zillegi bekicit. Milla bederatzireun eta amar-amairu inguru ortantxe, ogeitabost-ogeitazortzi urte zituela —injinadore karrera ogeitabirekin bukatu zuen—, Azpeiti'n telefonuzentrala montatzen ari omen ziren, gure aita buru zebilela eta Jenaro Mitxelena jauna burupeko. Larri omen zebiltzan, Diputaziñoari agindu zioten egunerako ezin bukatuan. Ontan, norbaitek jakin-erazi dio gure aitari diputadu panparroi batek bota duela bere lagunen artean: "¡Qué van a hacer esos dos pipiolos!". Bi injinadore gazteak, larri ba'ziren, berotu ziren. Gau eta egun ekin zioten lanari agindutako egunerako bukatuta egon zedin eta bai bukatu ere! Baiñan, nola? Arrats batean gure aita loak menderatzen omen zuen. Akeita —itz au gogoko zuen gure aitak eta orregatik ipiñi dut— katillukadak artuarrren ezin begiei zabalik iraun-azi. Zer egin zuen orduan? Artu alboan zuen bizikleta (1) eta gela-barruan aurrera-atzera asi ekilibrio klase guziak egiñaz logalea astindu arte. Marka da gero!

Seme-alaba guziok gaude zorretan gure aita zenarekin, berak egin zituen alegiñakatik danok aurrera aterata ikusteko. Apika, naitasun gozorik erakusten etzekien, baiñan barruan sentitzen zuela ez tut zalantzarik. Gure aitak latzean maite ginduen eta askotan gozokoa baiño maitasun sakonagoa izan oi da latzekoa. Ciceron'ek beñepein onela zion: "Amodio au (alkarren artekoa) ez dugu juzgatu bear, aurrak bezala, naitasun bero baten eragiñez, sakontasunez eta irautasunez baizik".

Tankera berean egin zituen alegiñak gure euskera zahar maitagarria bere seme-alaba guziei itzegiten eta maita-erazten erakusteko. Ni beñepein ontan zordun natzaio eta baldin zerbait bereiziki eskeretzen ha'diot biotzaren mami-mamitik, nire gaurko euskal-izate auxeda, beragatik izan ezpa'litz ene ezpaiñak ezpailukete itz bat bakarrik euskeraz oguzi ahal izango eta apika ezta ene biotzak Euskalerrria maite ere.

Biarko Euskalerrria'k, ideatan oso besterik baldin ba'da ere, ez al-du nolana ahaztuko gure aita zenaren izena, Ignazio Maria Etxaide eta Lizasoain, gauza guzietan bezala "bere erara", izan baitzen ziñez eta biotzez: EUSKALDUN.

"ETXAITHAR".

(1) Berea, noski, Gure belaunaldiko jendearentzat ezin sinistikoa baldin ba'da ere, esan dezadan ene aita eta Mitxelena jauna aldi artan Gipuzkoa'ko toki askotara, ala nola Azpeiti'ra, bizikletan joaten zirela bere lantegira. Pedro Mari Mitxelena'k, nire koñatu eta aipatutako Mitxelena'ren semeak, kontatu dit gertakizun au bere aitari entzunik.

(2) Espasa-Calpe'ren *Los Oficios*-en irugarren ediziñotik, "Colección Austral"-en, 44'gn. or.-ald.